HERMANNI BOUMAN

ORATIO

DE

BELGIO, DISCIPLINAE THEOLOGICAE,
NOSTRÂ INPRIMIS AETATE,
SEDE PULCHERRIMÂ ET
MAXIME OPPORTUNÂ,

PUBLICE DICTA

DIE XX. M. MAJI A. MDCCCXXIII;

CUM ORDINARIAM IN ACADEMIÂ RHENO-TRAJECTINÂ THEOLOGIAE PROFESSIONEM SOLENNI RITU AUSPICARETUR.

Curatores hujus Academiae nobilissimi; bonarum literarum patroni gravissimi!

Prorector Academiae magnifice!

Qui vel republicâ administrandâ, vel magistratu gerendo, vel moderandis judiciis, civium saluti prospicitis, Viri amplissimi!

Quarumvis doctrinarum Professores, Viri clarissimi!

Lectores literarum humaniorum eruditissimi!

Divinorum oraculorum interpretes doctissimi, plurimum venerandi!

ARTIUM AC DISCIPLINARUM DOCTORES CONSULTISSIMI, EXPERTISSIMI!

CIVES HUJUS ACADEMIAE ORNATISSIMI, LECTISSIMI, PATRIAE SPES ET SOCIETATIS CHRISTIANAE!

QUICUNQUE HIC ADESTIS, CIVES, HOSPITES, SUO QUIQUE LOCO NOBILES, AUDITORES HUMANISSIMI!

Muneris, quo adhuc functus ſum, ratio, cum creberrimam mihi publice verba faciendi neceſſitatem imponeret; nullo equidem tempore potui, etſi neque aliâ, ac vernaculâ eram linguâ dicturus, neque hominibus coram politisſimis, ſine aliquâ tamen animi commotione, horam, quâ, multis audientibus, ſoli mihi foret loquendum, exſpectare. Quem mihi pudorem cum indiderit natura; existimate quaeſo, quam vehementer nunc mentem perturbet ac percellat tot et talium conſpectus Virorum doctisſimorum, ad quos, gravisſimae auſpicandae profesſio-

sionis causâ, eruditorum est mihi sermone oratio habenda. Neque enim ignorare Vos velim, mihi, qui plures per annos ruri degerim, ab hac Vestrâ remotissimus urbanitate, in quam plurimis vitae negotiosae occupationibus, tempus non fuisse aut otium, ad Latinae me orationis facultatem comparandam exercendi. Unde factum est, ut, quotiescunque verba mihi coram Vobis facienda fore cogitarem; toties, incultae barbariâ linguae, ne nauseam politissimis hominibus essem ac fastidium creaturus, vehementissime timerem et reformidarem. Hunc itaque in modum, ne quid diffitear, mecum sum ipse locutus: „ Quin tu, cum neque commode possis dicere, neque copiose, id argumentum eligis, quod, cum patriae, omnium caritates complexae, laudes habeat adjunctas, suâ quâdam suavitate, tenui oratori ac minime eloquenti, et audientiam faciat, et gratiam conciliet." Dicam igitur, Vobis, ut spero, non nolentibus, *de Belgio, disciplinae Theologicae, nostrâ inprimis aetate, sede pulcherrimâ et maxime opportunâ.* Quam causam agenti, ut ne mihi desit, Auditores! Vestrâ in-

hu-

humanitate ac facilitate praesidium auxiliumque, etiam atque etiam rogo et obsecro. Te vero, Deus optime maxime! cujus unius numine ac gubernatione, hoc quicquid est honoris in me delatum est necopinantem, supplex Te precor et veneror, uti et dicendi hacce horâ, et deinceps, ita me velis adjuvare, meae ut operae Christianorum nunquam poeniteat societatem!

Theologico studio Belgium sedem ac domicilium vindicaturo, hanc mihi veniam dabitis, uti, cum *Protestantium*, quibuscum arctissimum mihi conjunctionis intercedat vinculum, maxime rationem habeam; tum vero, quibus quondam patria contineretur, iisdem fere finibus hancce concludam disputationem. Atque, ita definitâ, quae agenda est, causâ; *primum* universe de Batavis pauca dicemus, ingenii conformatione quâdam atque habitu, ad hanc colendam disciplinam eximie compositis; *deinde*, ad nostram revocatâ, qua vivimus, aetatem oratione, quam bonâ nunc potissimum conditione sacrae sint in patriâ literae, videbimus.

Quem-

Quemadmodum enim, hinc ut ordiar, ad quasvis procreandas herbas plantasque, non omni ubique solo eandem esse vim videmus ac laetitiam; ita neque, in singulis excolendis artibus ac doctrinis, eâdem cernuntur felicitate singulorum mentes populorum animique. Francorum enim, his ut utar, quis leve illud ingenium et desultorium ad metaphysicas praesertim enucleandas quaestiones factum esse existimabit? Neque vero Musicae quemquam facultate, Italis puto vel Russos esse, vel Danos aut praelaturum, aut comparaturum. Belgarum autem non infima est haec laus reputanda, quod, cuicunque arti ac doctrinae, quae quidem vel ingenii celeritate vel studii contineretur assiduitate, vehementius sese applicuerint, ita in eâ sunt versati, ut nullius non populi dubiam redderent victoriam. Sed de his alibi agemus. Illi praesertim, quae a *Deo* nomen duxerit cognoscendo, disciplinae exornandae, egregie accommodatos esse nostrorum animos popularium, causa videtur postulare, ut paucis ostendamus.

Atque hic ante omnia monendum arbitror,

religionem omnibus omni tempore Batavis, qui quidem ab avitâ non degenerâsſent virtute, eo fuisſe in honore atque existimatione, optimo jure ut religioſisſimos eos dixeris mortalium. Cujus quidem hujusce populi ſenſus et judicii, patriae testis est historia omnis; testes ſunt, quaecunque rempublicam converterunt, commutationes civiles, non cum politicis conjunctiores rationibus, quam cum theologicis. Niſi quis putat, ut unum hoc ex multis proferam exemplum, gentem, religionis non amantisſimam, ſolo Numinis libere colendi ſtudio inflammatam et deſiderio, *Philippi*, regis Hispaniarum potentisſimi, tela fuisſe et furorem provocaturam! Quid? amoris illius benevolentiaeque plane ſingularis, quâ, nullâ non aetate, *Arauſionenſes* est principes natio complexa Belgarum, nonne hanc praecipuam fuisſe cauſam dicemus, quod ſacrorum patroni ac fautores iidem principes et esſent et haberentur? Ne memorem, philoſophorum quaecunque deinceps exſtiterint ſectae disciplinaeque, ita eas Batavis vel acceptas fuisſe, vel ſorduisſe, ut cujusque placita religioni vel prodesſe putarentur, vel offi-

ce-

cere. — Quid multa? Quam vidimus ipſi et comploravimus, impotentis Francorum dominationis crudelitas, illa, ſi quid aliud, in ſummâ patriae ostendit aerumnâ et calamitate, religione nostratibus nihil esſe quidquam carius, nihil antiquius. Quos quanquam villas quamplurimas et ſuburbia pulcherrima, tristisſimo demoliri ſpectaculo coëgit ſoloque aequare temporum miſeria; templa tamen omnia ac delubra, Deo colendo immortali dicata, ſarta tecta pietas hujusce populi tuenda duxit et conſervanda. Quae convivia atque epulas, gaudio in domestico, liberis parare et amicis lautiores conſuêsſent patresfamilias, eas inſtaurare cum tyrannidis vetuisſet immanitas; *euangelicae* tamen doctrinae coeleste pabulum, ut remotisſimis quibusque impertirent nationibus, demptas expendere fortunarum de naufragiis pecunias, lubentisſimi nostratium haud pauci perrexerunt. — Quorſum haec disputo? ut intelligatis nimirum, Auditores humanisſimi! quam praeclare ſint ad excolendam Theologiam Batavorum facta ingenia. Neque enim Vestrum quemquam, quâ estis perſpicaciâ, dubitaturum

es-

esse confido; quin, ita qui sit animatus populus, ut, quasi sponte suâ, in res feratur divinas cognoscendas ac magni aestimandas, illius in iis investigandis opera omnium sit diligentissime, et religiosissime versatura, et felicissime. Etenim nolite putare, unâ factum esse eruditione, quamvis magnâ et copiosâ, uti Junius et Witsius, atque ille, cujus semper vivet memoria, Hinlopenius, et aequales demererent et posteros. Immo vero sanctum ac pium, quo Virorum pectus immortalium incalescebat, rei juvandae Christianae desiderium, eorum et studia inflammavit, et ingenia exacuit, et singulari mentes sapientiâ collustravit!

Neque ita tamen haec dicta esse existimetis, quasi probabili formando Theologo solus per se sufficiat amor religionis; summa nisi accedat *patientia laboris*, et, in studiorum devorandis molestiis, assiduitas atque constantia. A qua qui abhorreat, cum in hac praesertim, quam profiteamur, disciplinâ, omnium augustissimâ, operam esse lusurum, quis est, qui non videat! Nam Theologo tot et tanta sunt et tam varia scientiâ ac cognitione complectenda, et gram-

ma-

matica, et historica, et philosophica, et alia; ut rerum addiscendarum diversitate, multitudine, difficultate, haud sciam an cum hoc nostro nullum sit aliud genus eruditionis comparandum. Quas difficultates ita quamque hujus orbis nationem felicissime esse superaturam, ut Batavis fuerit, constantiâ atque inexhaustâ laboris patientiâ, simillima; hoc igitur, missis argumentorum ambagibus, simpliciter ponere me posse confido atque affirmare, hac ipsâ dicentem in terrâ, omnium pulcherrimâ, ubi, obstantibus immensae molis labori et maribus, et tellure, et naturâ rerum universâ, ex verissimâ Poëtae voce, *fecere sua littora Belgae!* — In quacunque enim cujusvis generis aut arte aut disciplinâ Vestrum quisque vitae posuerit tabernaculum; nullas in eâ ipsâ reperiri fatebitur latebras tam obscuras, neque ullos tam abditos recessus, ad quos non lustrandos penetrârit pervaseritque popularium nostrorum, ipsis, quae objiciantur, impedimentis stimulata industria! Quae certe Theologi Belgae condiderunt, ERASMI, GROTII, VITRINGAE, et ut quique his fuere simillimi, eruditionis sacrae monumenta; ea propriâ

dis-

discerni notâ videntur ac dignosci, accuratae, lucernam olentis lucubrationemque, doctrinae, quâ affluant, copiâ et ubertate.

Verum divinarum ſcientiae rerum, indefeſſo quamvis labore multisque vigiliis comparatae, neſcio quid tamen, idque permagnum, vel ad doctrinae veritatem deëſſe videtur, vel ad utilitatis deficere fructum; rectrix niſi adſit ac gubernatrix illa, quae ſanae eruditioni nunquam non comes adhaeret, *modestia*. Eam dico modestiam, quae cum et ſuae ſibi tenuitatis probe conſcia ſit, neque arctorum unquam immemor finium, quos humano conſtituit ingenio rationique natura, ſcire nos pauca poſſe, admirari permulta debere, omni tempore recordetur. Theologiae enim *Dei* cognitio propoſita est immortalis, cujus nemo unquam comprehendere naturam, cujusque veluti peplum ne ſapientisſimus quidem mortalium retegere potuit neque aperire. Huic igitur disciplinae longe gravisſimae, pudet referre, quantum vel damni conflârit vel infamiae, eorum, qui nihil ſibi arduum eſſe putarent aut inacceſſum, maleſanorum hominum vanitas et arrogantia. Qua quidem

dem temeritatis labe nonnullos etiam aliquando in hac ipsâ patriâ infectos fuisse doctores, pro suo fatentur candore Belgae. Sed ita fatentur, ut quam longissime remotum esse pugnent ac contendant hoc arrogantiae vitium, a nativâ suae gentis indole; quam praesertim gentem nimium sibi diffidere ipsam, seseque abjicere, exteri homines criminentur. Hoc certe affirmare nullus dubito, celebratissimorum quorumque nostrae patriae Theologorum si quis aequus arbiter aut scripta legerit, aut scholas adierit, ancipitem eum esse haesurum, in Viris laudatissimis utrum magis ducat admirandum, eruditionemne, praeclaram illam ac reconditam; an modestiam prorsus singularem, caute ubivis et circumspecte procedentem, dubitanter fere de iis, quae non sint certissima, pronuntiantem, suamque eorum, quae divinus nolit docere Magister, candide profitentem ignorantiam! — Quid plura? aut nusquam gentium Theologia consedisse censenda est, aut hoc in populo, cujus mentibus atque animis eum ipsa indidit natura religionis amorem, laboris patientiam, modestiae sensum, ut ad res cognoscendas divinas non

fac-

facti, fed efficti, non conformati videantur, fed expoliti.

At vero, quam propriam tu tribuis hisce fedem ftudiis, (ita objicientem quemquam audire mihi videor), quam multis haec olim terra, et quam acribus litium Theologicarum contentionumque aestibus ac flammis incenfa flagravit! Disputationum quidem in hoc genere atque altercationum quot ibidem exftiterunt, et quam horridae fpinae vepresque; – fcriptorum vero, recte quae Sacrum exponerent Codicem, quam exigua fuit, Ernestii quidem ante tempora, mesfis et proventus!

Ad quas ego voces atque objectiones, ut intelligatis, Auditores humanisfimi! fimplex me fequi neque fucatum dicendi genus, non negandum profecto puto, fed ingenue fatendum; haud ita diu post Grotii lumen exftinctum et deinceps, factum esfe, ut perverfa quaedam hacc facra colendi ratio patribus vulgo nostris placeret. Nec mirum fane, recenti adhuc et crudâ litium de decretis divinis aliisque religionis

nis placitis memoriâ, si et flagrantissimum dissentientes refellendi studium, et Philosophiae nimia, vel Aristotelicae, vel Cartesianae veneratio, et vero neglecta Sacros interpretandi Libros sana ratio, in errorem priscos homines fraudemque induxit. Cum praesertim neque Belgis propria fuisse ac priva constet haec, temporum magis quam hominum vitia, et cum nullis non communia ejusdem aevi populis. Quodsi enim, his ut exemplis utar, notiores Vestris sunt auribus mentibusque ac magis tritae illae, quae huic fuere terrae domesticae, *Voetianos* inter et *Coccejanos* pugnae ac dissidia, quam quae, iisdem fere temporibus, aut Angliam vexârunt, *Episcopalium* lites et *Presbyterianorum*, aut, quae Germaniam lacerârunt, cum *Syncretistica* jurgia, tum *Pietistica*; nolite tamen quaeso in animum inducere, aut minore cum irarum acerbitate, *has* quam *illas* esse contentiones agitatas, aut citius deferbuisse, aut leviora rei Christianae damna intulisse ac detrimenta. Sic sese res habet, Auditores! Neque in Graeciâ floruerunt ante Thaletem Philosophiae studia; neque Eloquentiae

lau-

laude celebrata est, ante Hortenfium et aequales, Romana civitas; neque Theologiae nunquam minus commodum praebuit domicilium Batavia. Etenim qui usquam ager eâ praecellat fertilitate, quae non aliquando, five fegetem procellarum proftraverit faevitia, five malarum herbarum obruerit multitudo, fpem fallat agricolae, et exfpectationem deftituat? Quanquam qui campus, cum fentium ruborumque denfâ compleatur fylvâ, frumenti tamen mesfem effert haud contemnendam; rarâ profecto ille et prorfus unicâ foli excellere bonitate cenfendus est. Hoc igitur quam gloriofum Belgicae est terrae dicendum, quod in ipfis istis, quas memoravimus, doctrinae fcholasticae, feptimo decimo regnantis faeculo, tenebris, plures illa, melioribus dignisfimos temporibus, extulit Theologos! Quales et alios fuisfe novimus, et illum, quem honoris causâ voco, Voetium, et Teelinkios, ad virtutem omnia alendam referentes, et Coccejum, cujus nunc etiam permagni aeftimatur a peritisfimo quoque *Lexicon Hebraicum*, et vero Vestrum illum, de quo jam dixi, Hermannum Witsium, mirifico pacis

cis ſtudio, haud facile dixeris, an exquiſitâ eruditione majorem. — Verum ad divinas adjuvandas literas unice compoſitos eſſe Batavos, quid longiore attinet disputatione aut probare, aut a malevolorum tueri calumniis? Te etenim, Belgica tellus! unam Te, Theologiae ſedem esſe clamant pulcherrimam, quae quondam ſacra non per LUTHERUM magis, Virum immortalem, emendata ſunt ac reformata, quam per aeternum Tuum illud decus, DESIDERIUM ERASMUM; qui niſi verarum ac ſalubrium doctrinarum largam in aequalium animos ſparſisſet ſementem, nullo unquam tempore Europae populos potuisſet nationesque in religionis eximere libertatem neque ZWINGLII generoſa virtus, neque invicta CALVINI fortitudo! — Idem Te, Belgium! non noſtrum magis cujusque, quam germanae esſe Theologiae patriam, Tuus prae omnibus GROTIUS demonſtravit, *docti ſtupor unicus orbis*, cujus ſolius facem praeferente ingenio incomparabili et doctrinâ, abhinc decem luſtris, Sacri interpretandi Codicis rationem ad frugem ERNESTIUS revocavit ſanitatemque! — Te potisſimum,

Batava terra! habitandam ſibi divinas exoptâsſe literas ac delegisſe, ne ipſi quidem proximo ſeculo ſe ignorare prodiderunt Hungariae rustici Poloniaeque, qui, quamvis a Muſis esſent averſi, atque ab hoc bonarum artium ſacrario Belgico locorum remotisſimi longinquitate, HERMANNUM tamen Tuum VENEMAM principem primariumque Europae Theologum celebrare conſuêsſent ac praedicare! (*)

Quoniam vidimus, Auditores humanisſimi! ne infelicisſimis quidem temporibus, prorſus hinc recta exſulâsſe nostrarum ſtudia literarum; ſequitur, uti, hac praeſertim aetate, quam opportunum praebeat iisdem literis commodumque haec patria hospitium, breviter nunc exponamus. Etſi enim illas, quas ſupra memoravimus, Belgarum virtutes, ne Francorum quidem aut imperio crudelisſimo, aut moribus ſpurcisſimis, potuisſe deleri comperimus et obli-

(*) Videatur VENEMAE elogium, quod conſcripſit, aliquot abhinc annis, J. BAKKERUS, Vir doctisſimus.

obliterari; justissima tamen bonorum omnium animos occupârat sollicitudo, nostri cives nisi mature in libertatem restituerentur, ne paulatim et ipsi, ad exterorum levitatem delapsi et impietatem, a priscâ suâ ac nativâ, quae una Theologiam huc invitâsset, indole, desciscerent penitus et degenerarent. Quis igitur non videt HOGENDORPIUM, FALCKIUM, KEMPERUM, Viros fortissimos atque aeterna Batavi nominis ornamenta, cum Belgis ad excutiendum imperii *Napoleontici* jugum auctores exsisterent ducesque, non de patriâ, quam immortaliter sibi devinxerint, praeclarius universâ meruisse, quam de nostrâ hac singulatim disciplinâ; misere cui languescenti et Belgicos conservârint in Belgio mores, et otium dederint ac pacem laetissimam, et vero patronum GUILIELMUM Regem comparârint fautoremque unum omnium exoptatissimum. Hic, hic ipse Rex augustissimus et aliis rem nostram auxit beneficiis quam plurimis, et hoc non minimo, quod ôs reclusit Theologicae doctrinae linguamque constrictam. Quae, aliquot ante annis, si vel ipsius ausa esset Codicis Divini voces consolatorias ad erigendos excitare dejectos

afflictorum animos; parum aberat, rebellionis quin rea ageretur innocentisſima disciplina. Quid illos memorem Europae Principes potentisſimos, quos eo quidem tempore foedus conjunxit re ſanctum et veritate, cum virtute unanimi et concordiâ *Bonapartae* frangendam curarent tyrannidem immanem! . . . Nonne et ipſi nonnullis videntur, neque iis ſtultisſimis hominibus, ea cum maxime mandata edere ac decreta, quae neque liberalibus artium quarumvis ſtudiis promovendis optime ſint attemperata, neque justae artis chalcographicae libertati tuendae? De quorum ego conſiliis ſilendum arbitror et reticendum. . . . . Judicabit enim posteritas: Hispanorum, etiam Graecorumque posteri judicabunt! . . . Sed ita reticendum, ut ſummis extollamus laudibus, et celebremus, et efferamus nostri Regis optimi prudentisſimique liberalitatem, quae, neque publice inſtitutâ librorum edendorum editorumve cenſurâ, neque ullis fere aliis, quae typographiae injiciantur, vinculis, ingeniorum retardari vim patiatur, atque aciem hebetari! Quod utinam beneficium ne, per malevolorum unquam hominum licen-

ti-

tiam atque audaciam, aut in invidiam trahatur, aut in discrimen adducatur! Libertatem enim si nostrae subtraxeris doctrinae, quae relinquitur disciplinae exilis umbra et intermortua, sive illa politicarum ancilla rationum vocanda sit, seu Conciliorum ministra, sive horrendae adeo pedissequa *Inquisitionis; Theologiae* certe nomine est amplissimo minime dicenda. In cujus nominis honorem illa, eaque sola est doctrina admittenda; quae, nullo hominibus ne displiceat metu dejecta, aut infracta, divinae tantum *Jesu Christi* auctoritati se suaque omnia et cogitata et inventa probanda tradat ac dijudicanda!

Verum neque haec Theologiae, rectae illi ac sanae, ad hanc potissimum incolendam terram, leve facere momentum videntur, quod et aequabili in illâ utuntur ac pari jure omnes, quarumcunque sint partium, Christiani; et it ibidem, qui *Protestantium* variis sunt sacris addicti, pacis cuncti inter sese concordiaeque vinculo continentur ac conjunguntur. Ubicunque enim dispari sunt, neque aequo jure diversae

sae Christianorum familiae; ibi, omnis aevi teste usu atque experientiâ, qui meliore caeteris sunt loco, facillime illi, privilegiorum non minus securi, quam inventi veri, obdormiscere consuêrunt. Deteriore vero qui conditione utantur; paratiorem iis ad torporem ingeniorum languoremque, quam ad studiorum alacritatem, viam esse ac semitam, quis est qui non videat? Ex hac porro eâdem jurium iniquitate, aemulatio, proh dolor! nascitur et obtrectatio, quâ, quaecunque altera dissentientium pars aut recte viderit, aut solerter invenerit, ea quamvis praeclara, alteri tamen sordeant parti, quae pulchrius fere sibi ducat in absurdissima quaeque opinionum ruere commenta, quam inimicis quidquam aut debere, aut acceptum referre. Hinc denique hominum ut plurimum studia, a frugiferis rebus explorandis ac momentolis, in turpissimas quasque persectandas delabuntur disputationum de lanâ caprinâ tricas minutiasque. — Quae cum ita sint, Auditores humanismi! quis non laetetur gaudeatque, et in Bataviâ prorsus nunc exaruisse turbidos istos ri-

rixarum fontes disſidiorumque, et deterſas esſe, hac certe aetate, ex *Proteſtantium* quidem Theologorum mentibus, quae inveterâsſent jam, odii in fratres maculas atque labes! — Quodſi quis reponendum ducat aut objiciendum, nondum in unam tamen eandemque omnes Belgii *Proteſtantes* ſocietatem coaluisſe, cum ſua quibusque priva maneant ac peculiaria et templa et leges domesticae; ex eo unum hoc arbitror esſe quaerendum, ſi quos fratres noverit, diuturnis inter ſeſe odiis exacerbatos, qui nunc tandem in gratiam redierint, utrum hos, quo firmior ſcilicet et conſtantior reconciliata ſit amicitia, in unius ſedis putet domique clauſtra cogendos esſe et compellendos? — Quidquid ſit; vera *Proteſtantium* unitas non in corporum cernitur, ſed animorum conjunctione: non templorum aut inſtitutorum, ſed mentium et ſenſuum communione ſpectatur ac conſociatione. Quae quidem concordia, bonis expetita omnibus, in Belgio, quod nunc est, cum ſedem collocârit ac domicilium, non potest ſane in contubernium non ſecum pertrahere illam, quae non humanarum est litium miniſtra, ſed di-

divinae nuntia veritatis, sanam Theologiam (*).

Sed quis ignorat, quasdam esse artium disciplinas, quibuscum tam arcte conjuncta sit et connexa religionis doctrina erudita, ut ex quibus *illae* exsulent locis, in iis neque *haec* inveniat hospitium? Cujusmodi esse et literarum, cum Humaniorum tum Orientalium studia, et Philosophiae subtilitatem, et Historiae lucem, unanimi constat prudentium consensu. Atqui *Humanioribus* quidem literis patriam unice dilectam esse Bataviam, solus ille sustineat negare, qui et ipsam ignoret humanitatem, neque unquam Hemsterhusii audierit et Valckenarii ac Ruhnkenii Wyttenbachiique, consecrata ad omnem posteritatis memoriam, nomina. — De *Orientis* vero dicam literis? quasi quis nesciat, quae terra Schultensium protulerit avum, Schultensios eduxerit et filium et nepotem, cum illâ, horum quidem gloriâ

(*) Conferatur hic optimae frugis liber: *Geschiedkundig onderzoek over de vereeniging der Protestanten in de Nederlanden.* (*Hagae Comitum* 1822); cujus non hunc illumve locum singulatim puto excitandum: totus enim est liber legendus relegendusque.

riâ ſtudiorum, nullam esſe usquam gentem comparandam! — In *Philoſophiâ* porro colendâ, quis non Belgarum laudet cum pietate conjunctam prudentiam, quae, nemini emancipata, quaecunque in diverſisſimis disciplinis optima, delectu habito, et exploratisſima videantur, ea et amplectenda, et in divinae ducat religionis emolumentum convertenda! — *Antiquitati* denique et exterae et ſacrae, vel docte explorandae, vel recte cognoscendae, quid magis obesſe cenſendum est atque officere, quam effrenata ista hujusce aetatis temeritas atque audacia, qua permulti hodie aut Philologi abrepti aut Theologi, monumentorum neglectâ fide testiumque ſpretâ auctoritate, fingendi quidlibet libidinem et comminiscendi, doctam jactant et accuratam eruditionem historicam! Nostrâ igitur in civitate recta vigere et prisca harum etiam literarum ſtudia, hoc vel maximo videtur effici argumento, quod multa multorum de rebus historicis commenta inania et ſomnia, quibus, vicinâ in gente, hoc tempore, vehementer applauſum esſe a compluribus nôrimus, nostratium voce unanimi rejecta viderimus et exploſa.

Vi-

Vidistis, Auditores humanisſimi! quot et quantis nostras augeant literas opportunitatibus commodisque hodiernae Belgii res, et politicae, et ſacrae, et eruditae. Reſtat, ut ipſius nunc Theologiae praeſentem hac in patriâ ſtatum laetumque florem paucis conſideremus. Neque hîc tamen, ut ſingulas hujusce partes disciplinae Batavorum nuper excoluerit induſtria, ita mihi oratione quasque esſe complectendas puto; ne meâ committam culpâ, Belgarum ut Theologis, omnium illis modestisſimis, importuna videatur loquacitas objicienda. Sed neque *librorum* profecto ſcriptorumque, in hoc genere vel apud nos editorum, vel apud vicinos, aut copia aut paucitas, ad utrorumque comparanda ſtudia, justa adhibeatur menſura: nam et patriae eam partem, ubi his quidem locus ſit literis, angustis ſcimus finibus contineri; et plures novimus nostros esſe cives, qui, etſi accuratae excellant copiâ doctrinae, pudore tamen quodam deterriti, nostratibus proprio, nulla condant eruditionis monumenta.

Quan-

Quanquam neque numero pauca esse, neque pretio levia, quae, nostrâ memoriâ, hujus generis in lucem extulerit scripta Belgium, vel hoc uno satis constat argumento. In permagnâ, quam proximis his annis excogitatam vidimus ac publice propositam, sententiarum opinionumque, arcem doctrinae Christianae petentium, et multitudine et varietate; celebriorem nullam reperias, quam non acutissime refellerit confutâritque popularium nostrorum eruditio et industria et amor religionis; sive academicas scribendi dissertationes arriperent opportunitatem, seu suo Marte scriptionem instituerent, seu denique per quaestiones, a societate, vel *Teilerianâ* vel *Haganâ*, propositas, ad commentandum allicerentur. Quae Belgarum commentationes doctissimae, si quemadmodum *Amstelodami* et *Trajecti*, ita *Berolini* etiam et *Lipsiae* lectae fuissent ac perpensae; quanto nunc laetiorem doctrinae Christianae sedem et *Borussia* praebuisset et *Saxonia!* — In nostrorum autem, qui nuper sacrae professione disciplinae inclaruerint, Theologorum laudibus celebrandis meritisque, quantopere mea jactare se-

se

se possit et efferre oratio; si ne in his quidem ipsis Bataviae civibus, qui aut aliis in artibus excolendis, aut in gerendâ republicâ, vitae posuerant tabernaculum, ii defuerunt, qui, religionis actâ causâ, nunquam intermorituram sibi famam quaesierint. Quales, in unâ hac urbe Rheno-Trajectinâ, unâ nostrorum memoriâ aequalium, nisi plures, at ternos certe fuisse Viros, novimus omnes. Nisi quis nescit HIERONYMUM ALPHENIUM, Virum summis in priscâ republicâ muneribus functum, juvenem adhuc, ita EBERHARDII refutâsse errores, ut summe venerandi hujusce Academiae Theologi nullis non laudibus eum ducerent condecorandum. – Quae vero PERPONCHERIUS, Vestri nuper, amplissimi hujus Palladis Curatores! collegii ornamentum, nostram in rem scripta contulit, nonne eâ cernuntur doctrinae praestantiâ, uti ab iis etiam ipsis, qui non in omnibus Viro putent illustrissimo esse assentiendum, et legantur et collaudentur? – Quid Vestrum illum, clarissimi Collegae! BEECKIUM CALKOENIUM memorem, qui, cum Astronomiae peritiâ suum immortalitati nomen commendârit, non hac tamen magis

lau-

laude nobilitatus est, quam pereruditâ illâ, quam contra VOLNEJUM ſcripſit et DUPUISIUM, disſertatione? — Sed ſingulos laudare, quibus nunc etiam patria glorietur, Theologos, eo minus necesſe videtur, cum univerſi rarâ conjungantur et maxime laudabili ſententiarum de gravisſimis quibusque locis concordiâ atque unanimitate. De re certe, unâ omnium momentisſimâ, auctoritate Jeſu Christi et Apostolorum, ſi Doctorum ſententias exquiſieris aut *Jenenſium*, aut *Lipſienſium*, aut *Goettingenſium*, quae et quanta opinionum audies divortia; quam vehementer Belgica tua fides indignabitur ac candor, ſi, quam oratione relinquant, re ſublatam videris a multis auctoritatem! Hac vero nostrâ in patriâ, idem tu ſi quaeſieris, quo loco ac numero habendae videantur et optimi Servatoris et Legatorum voces doctrinaeque; non nominis fallaciâ illas, ſed rei veritate *divinas* esſe et *coelestes* habendas, Theologi tibi demonſtrabunt *Rheno-Trajectini*, conſentient *Leidenſes*, annuent *Groningani*, uno omnes ore fatebuntur *Amſtelodamenſes*, *Daventrienſes*, *Franequerani*; adſtipulabuntur, quavis

vis in Christianorum disciplinâ, ſacrorum antistites numero plurimi, meritis ſpectatisſimi. Ex quo, primariâ de re, conſenſu, dictu est incredibile, quam egregii fructus redundent, et in academicae ſtudia prudenter regenda juventutis; et vero in caeteros recte docendos conſolandosque Christianos. Quibus qui apud exteros obtruditur haud raro Propheta Naſarethanus, Judaicae tantum nuntius ſapientiae, cum divino nostro Soſpitatore, praeter unum nomen, vix quidquam commune habere cenſendus est. – Sed hunc *Rationalismi*, (qui inepte ſatis dicitur), quaſi Syrtim qui volebant evitare, ex illis haud paucos variâ ratione in contrarii erroris incidisſe videmus Charybdim. Alii enim in humanae rationis dotem pulcherrimam tam injurioſas jactare voces inſtituerunt, ut de homine hominem tollere haud injuriâ arguerentur. Qui nostratium tantum non omnium disciplinae ſi docendos ſe tradidisſent; vidisſent utique boni viri at parum prudentes, etſi de iis, quas conſtet jam divinitus esſe patefactas, doctrinis, nequaquam rationi nostrae judicium ſit permittendum; ad librum tamen inveniendum ac demon-

monſtrandum, quo, ex omnibus uno, divinae hae contineantur doctrinae, eximie nobis candem inſervire rationem. — Alii SCHELLINGII fideliores, quam Christi discipuli, per mysticum quemdam animi ſenſum phantaſiaeque luſum, religionem univerſam regendam esſe putârunt et moderandam. Quos tum ad bonam ſeſe frugem recepturos esſe confidimus, cum BORGERI nostri immortali illi de *mysticismo*, cui Batavia est omnis asſenſa, disſertationi perſanandos ſeſe commiſerint. Atque eâdem utinam excusſâ atque in conſilium adhibitâ disputatione palmariâ, isti reſipiscant, qui et alibi, et in *Proteſtantium* adeo *Berolinenſium* templo primario ac regio (*), ſacra novis pompaeque plenis ornanda dicam? an oneranda? nuper curârint rituum ceremoniis! Quorum ſane dementia facit, ut Belgarum et conſtantiam admiremur et

(*) Videatur libellus, qui inſcriptus est: *Kirchen-Agendi für die Hof- und Domkirche in Berlin.* (*Berolini* 1822.), de quo et expoſuerunt et judicium prodiderunt cenſores nostrates in libro: *Bijdragen tot de beoefening en geſchiedenis der Godgel. Wetenſchappen*; ad annum 1822, pag. 135 ſeqq.

et ſapientiam, qui, multorum quamvis vocibus exemplisque in ſtultitiae attrahentibus ſocietatem, puerilibus tamen ludicrisque hujusmodi nugis, Christianorum noluerint animos atque aures a divinâ percipiendâ inſtitutione avocari.

Vidistis jam, Auditores humanisſimi! multis plurimorum naufragiis infame esſe, quod hodiernis ſit Theologis veluti aequor navigandum. Iidem vero comperistis, quot et quam infestos, qui hinc promineant atque illinc, ſcopulos, Batavi fere omnes, medio prudentisſime mari curſum tenentes, pari ſint peritiâ praetervecti et felicitate. Quidni igitur, Vobis conſentientibus omnibus, ita rationem nos concludamus? Si ex *Germaniâ*, in perverſis multorum ſtudiis, minime tamen exſulare cenſenda est nostra disciplina, hospitium ei ſedemque conſervante non paucorum doctrinâ ac ſanitate Virorum praeſtantisſimorum: multo profecto meliore jure pulcherrimum Theologiae domicilium *Belgium* est dicendum, quo haec pridem ſtudia ipſa deduxit civium indoles et natura; quo evocant nunc reipublicae tempora; quo allicit Christianorum concordia; quo pertrahunt ſociae

Mu-

Musae; ubi, hujusce aetatis refugienti audaciam, et impietatem, et mysticismum, disciplinae sanctissimae requietem paravit atque asylum tutissimum Batavorum religio, sapientia, sobrietas!

Quid, quod hic ipse dies, atque haec, quae mihi dicendi offertur occasio, maximo est diligentiae argumento curaeque, qua nostrarum literarum prospiciendum esse rationibus, et ipse Rex augustissimus existimet, et principes in civitate Viri. Cujus enim disciplinae, ante haec quina lustra, in designandorum negotio Professorum, vel nomen audiri nefas ducebatur; illius nunc Theologiae professionem, Vestrâ, Curatores hujus Academiae amplissimi! auctoritate, publice mihi licet ac palam auspicari. Nam Viro clarissimo, atque omni laude cumulatissimo Gabrieli Oordtio postquam otium cum dignitate concedendum esse regia viderat aequitas; Vos, nobilissimi nostrarum Praesides Musarum! uti in me, neque prensantem, neque ambientem, hoc deferretur honoris, auctores Regi serenissimo fuistis ac suaso-

res gravisſimi. Quae vero deſignatum me retinere potuisſent ac deterrere, ut illa removerentur, nullam non operam dedistis. Quin eâ humanitate confirmâstis dubitantem et allexistis, uti de inveniendis verbis atque oratione reperiendâ, quâ grati his pro beneficiis animi ſenſus enuntiem, prorſus mihi videam esſe deſperandum. Eam autem, quam posſum unam, Vobis gratiam referre, nullo equidem tempore, bono cum Deo, deſistam; hanc nimirum, ut, qua posſim operâ diligentisſimâ, id contendam atque enitar, ne meâ unquam aut culpâ aut deſidiâ, recesſisſe hinc nostrae literae vel demigrâsſe cenſeantur. Vos autem, Viri amplisſimi! quamdiu Deus immortalis, nostris annuens pro Vestrâ ſalute votis ardentisſimis, ſoſpites ſervârit ac fortunatos; de talibus nobis industriae nostrae testibus magnopere laetandum esſe putabimus!

Ab ineunte equidem pueritiâ, cum ſingulari ſim veneratione Viros proſecutus eruditionis laude excellentes; Vos, Profesſores quarumvis artium ac disciplinarum clarisſimi! quantopere me gaudere existimatis atque exſultare, cum me Vestro videam confesſui adſcriptum, et colle-

gas

gas Vos possim appellare; quorum singulos dum intuear, singula civitatis eruditae mihi videar decora adspicere et praesidia! Cui laetitiae ne quid desit, in Vestram me quaeso, quam blande Vos obtulistis, maximi ego facio, familiaritatem recipiatis. Quod vehementer petenti, si non recusâritis; tum profecto, quemadmodum arctissimâ veluti cognationis copulâ nostrae, quas singuli profitemur, continentur disciplinae; ita animos etiam nostros sensusque amicitiae vinculum sanctissimum, me maximopere laetante, habebit conjunctos!

Te vero, clarissime Paravi! quo, per sexennium olim continuum, praeceptore uti mihi contigit fidelissimo, carissimo, optimo; Te, qui vetera, quae plurima pridem contuleras, beneficia, recentibus nunc in me meritis atque officiis auxisti, cumulâsti; ipsum Te et collegam praebuit, et amicum mihi reddidit exoptatissimum hodierna dies atque hora! Quae res, cum summâ me laetitiâ perfundat; tum illa accedit spes suavissima, fore ut, nunc etiam et deinceps, praeceptorem Te mihi impertias, et ducem, et monitorem. Ita autem Tibi fac

persuadeas, neque ullum esse diem permultorum, quibus me devinxeris, beneficiorum meo ex animo deleturum memoriam, neque unquam me commisfurum, ut aut in amico me fidem, aut in discipulo desideres pietatem!

Vos, Theologi summe venerandi! dum adspicio, doleo sane, per clarissimi ROYAARDSII, valetudine detenti, absentiam, mihi non licere Patri praesenti delatum gratulari in Filium dignissimum eruditissimumque, Academiâ plaudente universâ, honorem. Tibi vero, OORDTI celeberrime! decessori meo meritis gravissimo, doctrinae copiâ excellentissimo, cui quantum sacrae debeant literae, debeat haec Musarum sedes, et omnes nôrunt, neque ego quidem quamvis hospes potui ignorare; Tibi, pro summâ, quâ ignotum me complexus es, benevolentiâ ac benignitate, quas possum maximas, ego habeoque gratias. Neque Te, clarissime HERINGA! multis rogandum duco, uti suavissimae Tuae amicitiae ne mihi velis fructum denegare. Quae enim a magistro in discipulum dilectissimum, quae ab amico in hominem familiarissimum, quae a fratre in fratrem carissimum

pro-

proficisci posſunt ac redundare, ſuffragatio, officia, conſilia; ea Tu omnia, rarâ Vir magnanimitate! cumulate mihi impertiisti, quem ne ore quidem ac vultu noveras, neque ullâ unquam ullius generis necesſitudine Tecum habueras conjunctum! — Hoc vero, Theologi Vos ſumme venerandi! hoc caeterarum Vos disciplinarum Profesſores clarisſimi! etiam atque etiam volo rogatos, ut Vestris, ſi quid opus erit, conſiliis prudentisſimis ac monitis homini ſubveniatis atque opitulemini, neque rerum uſu academicarum, neque doctrinae copiâ, ullâ Vobiscum ratione comparando!

Vos, qui ſacris literis nomen dedistis, ornatisſimi Viri juvenes! comperistis, in hodiernis patriae ſuavisſimae rebus, quantum momentorum ſit atque incitamentorum, quod, ad haec ſtrenue perſequenda ſtudia pulcherrima, Vobis animum debeat addere ac ſtimulos. In hac praeſertim doctrinâ ſi operae pretium feceritis, qualibus Vos laudibus, niſi exteri, at populares celebrabunt; quibus tali est in existimatione Vestra, quam colitis, disciplina, quali in nullâ facile hujus orbis natione! Sed nihil quid-

quam

quam majorem debet vim facere ad mentes vestras ad haec complectenda ſtudia incitandas atque inflammandas, quam praeſentis conſideratio, quo res nunc Christiana deducta est, loci conditionisque. Neque enim ignorare Vos puto, Commilitones ornatisſimi! inter divinae lucem religionis atque humanae perverſitatis tenebras, quam acre committatur hac aetate et anceps variumque certamen. Quid igitur aut Vobis gloriofius poterit esſe, aut Christi utilius civitati, quam ſi, prudenter actâ vita academicâ, quas Vobis comparâritis ſapientiae doctrinaeque copias, eas olim omnes adhibeatis atque expromatis, ad illam defendendam et arcendam pestem ac perniciem, quam *Proteſtantium* ſocietati inferre minitetur atque importare et *Jeſuitarum* calliditas, et *Rationalistarum* levitas, et furor *Mysticorum* fanaticus! — Ad quam quidem laudem omnium pulcherrimam, ſi mihi aut duci Vobis esſe contigerit aut comiti; tum vero ſusceptae hujus nunquam me poenitebit provinciae. Atque utinam talem me Vobis posſim praeſtare, quales mihi praeceptores obtigerint tum Ypejus, rarâ Vir ac reconditâ erudi-

tio-

tione et theologicâ, et philologicâ, et historicâ, et aliâ, paucisſimis ſane comparandus; tum vero CLARISSIUS ille, quem celebratisſimis quibusque Theologiae Polyhistoribus adſcribendum, nec diſertisſimo cuiquam nostrae aetatis oratori ſacro postponendum esſe, existimabit posteritas (*)! A quorum vero Virorum ſummorum laude ac praeſtantiâ cum longisſime me ſentiam esſe remotum; hoc tamen velim confidatis, nobilisſimi Juvenes! religioſisſime me illud esſe acturum, ut non contemnendus plane aut inutilis reperiar ſtudiorum Vestrorum dux et moderator.

Quod

(*) Patri meo optimo ſapientisſimoque, cum ſumma quaeque debeam, tum hoc non minimum acceptum refero beneficium, quod in ſcholas me deduxit, et horum, quos memoravi, Virorum celeberrimorum; et NIEUHOVII, venerandi Senis meritisque ſpectatisſimi, quo neminem haec aetas graviorem, ſanctiorem, doctiorem denique tulit Philoſophum; et illius, qui non postremo mihi fuerat loco memorandus, BRINKII, Viri elegantisſimi, cujus praeclara disciplina mirificam ſane vim habebat, ad juvenis animum mentemque ſingulari imbuendam literarum Humaniorum amore ac deſiderio. — Hanc grati animi testificationem pietati a me datam esſe, erga carisſimum Parentem Praeceptoresque dilectisſimos; ignoscant, quaeſo, Lectores hujus orationis humanisſimi.

Quod reliquum est, Auditores praestantissimi! ardentissima jam mecum vota facite ac nuncupate, ut ex urbe hac Rheno-Trajectinâ, quae, in ipsâ quondam medii aevi barbarie, prima principesque cunctarum Bataviae civitatum, ad humanitatis sese cultum contulerit atque applicuerit (*); quae nunc eadem et Theologiae, et laudatarum quarumvis artium ac disciplinarum alma quaedam mater sit nutrixque praedicanda; ut ex hoc igitur pulcherrimo Belgii oculo ac meditullio et verae lumen eruditionis, et divinae lux religionis, patriam in universam, in Europaeque, qua late patet, populos spargatur ac diffundatur! Quae nostra vota precesque ne Tu irritas sinas esse, O Pater optime maxime! hujusce Stator unice terrae, cui supplices et nos nostraque omnia, et patriam hanc commendamus, vitâ nobis cariorem, et illam, quam suo sibi sanguine Christus peperit, societatem universam!

D I X I.

(*) Videatur, ne alios memorem, SCHELTEMAE, Viri amplissimi et doctissimi, opus, quod inscriptum est: *Geschied- en letterkundig mengelwerk*, T. III, P. 1. pag. 3 seqq.